

ΛΟΓΟΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΚΕ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ *

Κυρίαί καὶ Κύριοι!

Δικαίως ἐπαινοῦνται οἱ τὰς πανηγύρεις συστήσαντες, διότι συναντωμένων τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κοινὰ εὐχαὶ καὶ κοινὰ θυσίαι συσφίγγουσι τοὺς φυλετικοὺς δεσμοὺς ὑπὸ τὸ ἅγιον τῆς ἀδελφότητος αἶσθημα καὶ ὑπὸ τὸ ἰσχυρὸν τῆς ἐμίλλης ἐλατήριον. Αἱ συναθροίσεις τῶν λαῶν περιέχουσι τὸ μυστήριον τῆς πρακτικῆς δυνάμεως τῶν λαῶν. Ἡ ἰδέα εἶναι ἐξόχως Ἑλληνική· τὴν ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ἐνδοξοτέραν ἀρχαιότητα τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ νέᾳ ἀκόμῃ ζωῇ. Ἀς χαιρετήσωμεν τὴν νυκτερινὴν ταύτην πανήγυριν μὲ τὰς ἀρχαίας ἀναμνήσεις.

Πρόκειται κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην νὰ συγκοινωνήσωσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν εἰς τὸν ὠρχιότερον ὕμνον, τὸν ὁποῖον γνωρίζει ἡ καρδία· πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Χριστιανισμὸς ἐτέλεσε 1844ην φορὰν τὴν πανήγυριν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, καὶ σήμερον ὁ Ἑλληνισμὸς τελεῖ 58ην φορὰν τὴν πανήγυριν τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Θάνατοι ἀμφοτέρωθεν μυστηριώδεις· ὁ εἰς τριήμερος, ὁ ἄλλος πρακιώνιος· ἄς ἀποκαλυφθῶμεν ἐνώπιον τῶν δύο τούτων θαυμάτων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Δι' ὅσους νομίζουσιν ὅτι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου ὀδηγοῦνται ὑπὲρ μοιραίας τινὸς ὁρμῆς, βεβαίως διὰ τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοὺς σοφοὺς θὰ φανῇ ὑπερβολικὴ ἡ ἀναγωγή τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν θεϊκὴν πρόνοιαν· ἐν τούτοις ὑπάρχουσι σημεῖα τινὰ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου γράφουσα· ἐνῶ τὰ ἔθνη βαδίζουσι μίαν διεύθυνσιν, ἐξείφνης ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν μεταλλάσσουν τὴν διεύθυνσιν ταύτην. Εἰς ἀπόστασιν χιλίων καὶ πλέον ἐτῶν δύναται ὁ πρακτικὸς παρατηρητὴς νὰ εὕρῃ τὸν λόγον αὐτῆς τῆς μεταβολῆς. Εἶναι ὁ ὑπέρτατος λόγος τῆς ἀενάου κινήσεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· εἶναι ὁ παράκλητος τῆς γῆς, ὁ πολιτισμὸς. Ὁμοιάζει ὁ παράκλητος οὗτος τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ. Διαδίδει τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τόπους. Ἀς ἐρωτήσωμεν τὴν μεγάλειτόν ἱστορίαν τῶν μεταβάσεων αὐτοῦ. Μεταξὺ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως παρατηροῦμεν ἐν αἰώνιον ρεῖμα πολιτισμοῦ. Ποῦος μεταδι-

* Ἐξεφωνήθη ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ δημαρχείου κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἐθνικῆς εορτῆς, ἐορτάζοντος τοῦ Σουλλόγου ἰδίᾳ τὴν ἡμέραν τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

ἔχει ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὴν ἀρχαιότητα ἐν τῷ μυστηριώδει τούτῳ ρεύματι; Ὁ δάκτυλος τοῦ Ὑψίστου δεικνύει τὸν ἐλληνικὸν λαόν.

Ἄλλ' ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς κατατρώγει αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ πρέπει νὰ ἔλθωσιν οἱ βάρβαροι τῆς Ἀρκτοῦ, διὰ νὰ τὸν ἀναζωογονήσωσι διὰ τῆς πνευματικῆς ἐπιρροῆς των· ἀρχίζει οὕτω νέος πολιτισμὸς εἰς τὴν δύσιν καὶ πρέπει ὁ πολιτισμὸς οὗτος νὰ μεταβῇ, κατὰ τὴν κλιονότητα τοῦ ρεύματος, εἰς τὴν ἀνατολήν. Πρέπει ἔραγε τὸ ρεῦμα αὐτὸ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πολικὴν Περσούπολιν; Δὲν εἶναι εὐθυτέρα ἢ πρὸς τὴν Ἰωνίαν ἄγρουσα τῶν Ἀθηναίων ὁδός; Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρώπου, θὰ προστίμα τὴν ἐλληνικὴν ὁδόν. Διὰ τί ὁ Ὑψίστος νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν λογικωτέραν;

Ἐπειτα ἡ ἀπολυταρχία ὑπῆρξε πάντοτε ἡ σταθερὰ αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου· ἡ ἀπολυταρχία κατατρώγει τοὺς εἰς αὐτὴν πιστεύοντας. Ἄν ὁ ἀνατολικὸς κόσμος θέλει σωθῇ εἰς ἐποχὴν τινα, θὰ σωθῇ διὰ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας· ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἐλληνικὴ ἐλευθερία, ἔπρεπε νὰ ἐπινοηθῇ ἄλλη ὁμοία.

Ἴδού λοιπὸν αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου φέρουσι κατὰ καιρὸν ἐκ νέου εἰς τὴν ζωὴν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀνάστασις αὐτῆς συνδέεται πρὸς τὴν γεωγραφικὴν καὶ τὴν φυλετικὴν ταύτην ἀλήθειαν, εἶναι ἡ γέφυρα ἢ ἀπὸ τῆς δύσεως εἰς τὴν ἀνατολήν, ἡ αἰωνία γέφυρα.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς ἀληθείας ταύτης ἐκτύλιξιν ἐν ἔτει 1821, δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ ὑμνήσω περὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὕμνοισιν οἱ ποιηταὶ καὶ ἔξαντλοῦσιν οἱ λογιγράφοι· οἱ μεγάλοι ἄνδρες εἶναι ἄγωγοί, δὲν εἶναι δημιουργοὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἐνώπιον τῶν ὀρθολογῶν μου αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἵσταται μᾶλλον ἡ σεβασμία μορφή τοῦ πατρὸς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν. Ἐνῷ ἀναδιδάξει τὰ τέκνα σου εἰς τὸν Ὀλυμπον, μένει αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Δὲν ἵπταται ἐπὶ πτερόγων ποιητικῶν. Εἶναι ὁ αἰώνιος γίγας τῆς πραγματικότητος. Κινεῖται δι' ἀπείρων χειρῶν, δι' ἀπείρων ποδῶν. Ἡ ἰσχὺς τοῦ δημιουργεῖ καὶ καταστρέφει, σωρεύει ὅρα ἐπὶ ὀρέων καὶ προσπαθεῖ νὰ στήσῃ ἐπ' αὐτῶν τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Πίπτει, ἐγείρεται· πάλιν πίπτει, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐγερθῇ ἐκ νέου. Ποῖος εἶναι ὁ γίγας οὗτος; Εἶναι ὁ ἐλληνικὸς λαός. — Περιέλθετε τὰς γώρας καὶ τὰς ἐποχάς. Ἡ ἀναπνοὴ τοῦ μαρτυρεῖ τὴν παρουσίαν του· καὶ ὅταν κοιμᾶται τὸν προαιώνιον ὕπνον, καὶ ὅταν κρατῇ τῆς ἐνεργείας τὴν ἰσχύν, ἀναγκάζεται τὸν διαβάτην νὰ σταθῇ. Ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἀναγινώσκει ἡ ἀνθρωπότης τὸ θέρος τοῦ προορισμοῦ καὶ τὴν παρηγορίαν τῆς ἐλπίδος.

Ὁ Ἄγων τοῦ 1821 εἶναι ἔργον τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἄγων τοῦ 1821 εἶναι ὁ σύνδεσμος τῶν διαδεχομένων ἑλλήνων γενεῶν. Αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέτυχον εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, πίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἀναβλάσκειν, ἵνα δημιουργήσωσι τὸν νέον.

Ἡ μυστηριώδης αὕτη συσπείρισις τῶν ἐπ' αἰῶνος κεκοιμημένων μετὰ

τῶν ζώντων δύναται νὰ διαίρεθῇ εἰς τρεῖς εὐρυτάτους κύκλους. Ὁ πρῶτος τῶν τριῶν τούτων κύκλων εἶναι ἐσωτερικός, ἐντὸς τῆς χώρας τῆς ἑλληνικῆς ἐκτυλίσσεται. Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ ἡ μεγαλειτέρα θεότης, τὴν ὁποίαν ἐγνώριπεν ὁ Ἑλληνισμὸς, ἡ ἐλευθερία, συντρίβεται ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐν τέλει ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταφεύγει εἰς τὰ ὄρη, τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς νηούς. Αἶμα, γράμματα καὶ θυρίσμα, ἰδοὺ ἡ σκωρία τὴν ὁποίαν κατεστρέψαεν ὁ χρόνος, ἵνα καταφάγῃ τὰ δεσμὰ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ σιδηροφορία καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῶν ἐθνικῶν καταδουρῶν ἀποτελεῖ τὸ πρόγραμμα τῶν ἑλληνικῶν ὁρέων. Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Τούρκων κατακτήσεως τὰ στήθη, ἐν οἷς δὲν δύναται νὰ κατοικήσῃ δουλωμένη ψυχὴ, ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τοῦ κλέφτου. Ὁ Ὀλυμπος μὲ τὰς 42 κορυφὰς του καὶ τὰς 72 βρύσεις του εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἐνόπλου ἐλευθερίας· πᾶσα βρύση ἔχει σημαίαν καὶ πᾶν κλαδί ἔχει κλέφτην. — Ἡ Ἐκκλησία διετήρησε τὴν ἐνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας ἔχει τὰ ἔθνος ἐν τῷ πατριάρχῃ αὐτοῦ τὸν ἀρχηγόν, ἐν τοῖς ἐπισκόποις τοὺς διοικητάς, καὶ πλησίον αὐτῶν ἀναπτύσσεται βαθμηδὸν τὸ δημογεροντικὸν σύστημα. Ἡ ἐκκλησία εἶναι κέντρον θρησκευτικόν, διοικητικόν καὶ συγχρόνως τραπεζὸν Ἑλληνομαθείας. Ἐξ ἀρχῆς ὁ Χριστιανισμὸς συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ πνευματικὴ διεύθυνσίς του κατ' ἐξοχὴν ἐλληνίζει. Ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου μέχρι τοῦ μηχανικοῦ ἱερέως τῶν τελευταίων αἰώνων, αὐτὸς ὁ ἀρρήκτος δεσμός μεταξὺ πίστεως καὶ γλώσσης ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον τῆς συναθροίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. — Τὸ τρίτον καταφύγιον, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, εἶναι ὁ θεματοφύλαξ αὐτῆς τῆς οὐρανίας γλώσσης. Ὅλοι οἱ οὐάγγοι τῆς εἶναι ἐνερμόνιος φωνὴ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τοῦ ὑποδένδρου σχολείου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου ἐν πνεύματι λειτουργεῖ, ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων ἰδεῶν.

Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα αἱ τρεῖς αὗται ἐν καρτερίᾳ δυνάμεις ἀναδιοργανίζονται. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ τυράννου ὠθοῦσιν αὐτὸν εἰς μεταρρυθμίσεις ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κλέφται γίνονται ἀρματωτοί. Ἡ προβαίνουσα κοινωνία δὲν εὐχαριστεῖται πλέον εἰς τὰ ἀπλάγγραμματα τῆς σχολαστικῆς ῥητορικῆς τοῦ ἀμβωνος· ἀναγκάζονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νὰ ἀνατρέξωσιν εἰς τὰς πηγὰς. Τότε καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ γένους τελειοποιοῦσι τὰ πνευματικὰ ἐργαστήριά των. Ἰωάννινα, Ζαγορά, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Χίος, Πάρος, Πάτρας, Δημητσάνα, Ἄγιον ὄρος, Κρήτη κλπ. ἰδοὺ τὰ κέντρα τῆς νέας τοῦ ἔθνους πνευματικῆς ζωῆς. Ἐλευθεροῦνται αἱ διάνοιαι, ἀναγεννῶνται αἱ ἰδέαι· ἡ ἀνάστασις τῆς ἐλευθερίας δὲν εἶναι μακρὰν. Ἀλλ' ἡ πρόοδος ἡ πνευματικὴ ἐπιδρᾷ εἰς τὴν ὁλικὴν, ἥν βραδύνει δὲ ἡ ὕλικὴ νὰ ἀντεπιδράσῃ. Αἱ βιομηχανικαὶ κοινότητες τῆς Μικροδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, τὰ Μενδεροχώρια καὶ τὰ Ἀμπελάκια εἶναι δημιουργήματα αὐτῆς τῆς περιόδου. Ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Ἀχαΐα ἐν Πελοποννήσῳ, αἱ Κυθωνίαι, ἡ Σμύρνη ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, εἰς τὴν

αὐτὴν ἀνέκρουσι περίοδον. Ἡ μεγάλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορικὴ ἐταιρεία χαρακτηρίζει τὸ σύνολον τῶν ἐθνικῶν τάσεων, τῶν ὁποίων ὁ λαμπρότερος καρπὸς εἶναι τὸ ναυτικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἰθάρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρρῶν. Εἶναι αἶων μέγιστος ὁ ΙΗ' αἶων διὰ τοὺς καταδυναστευομένους λαούς. Ἐξ αὐτοῦ μεταβιβάζονται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὅλα τὰ ἐλατήρια τῆς συναθροισμένης ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἐντεταμένα — κλέπται ἐξηταγμένοι, διδάταλοι ἐνθουσιώδεις, ἱερεῖς ἐμπνευσμένοι, ἔμποροι πλούσιοι, καὶται πολεμικοί. Τσιουτοτρόπως ἑταίρος εἶναι ὁ πρῶτος κύκλος, ὁ ἐσωτερικὸς, καὶ συνδεθῇ. Ἰδοὺ ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 εἶναι ἐπὶ χεῖρας.

Ὁ δεύτερος κύκλος ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Διαβαίνει τὰ ἔθνη διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν αἰώνων. Ἐὐν ἡ Ἑλλὰς ἔπεσεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν, τὸ πνεῦμα αὐτῆς διετήρησε πάντοτε τὸν χαρακτῆρά του. Διαμύρρυνει τὸν ῥωμαϊκὸν κόσμον καὶ πυρηνίζεται κατόπιν τὸν εὐρωπαϊκόν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀντιπρόσωπος τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, κυριαρχεῖ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐντὶ δύσει. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἶωνα διαμοιράζεται τὴν κυριαρχίαν του ὁ Πλάτων. Τότε συμπέτει ἡ μετάδοσις τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος συστήματα ῥίπτονται εἰς τὸ Εὐρωπαϊκὸν χωνευτήριον. Αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις πολλαπλασιάζονται κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ βαπτίζονται ἐντὸς τῶν ἐλληνικῶν ἰδεῶν. σχηματίζεται τοιοῦτοτρόπως κρατικὸν πνεῦμα, ἄγνωστον πρότερον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, κοινωνικῆς ἐνθεμελίαν μετχορυθμίσεως ἀφ' ἑνὸς εἶναι ἡ μεσαιωνικὴ ἐξουσία, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ νέον αὐτὸ πνεῦμα. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν προσηνύεται φοβερός. Τέλος ἐπέρχεται ἡ κρίσις· εἶναι ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789. Ἀντίζατε τὰ βιβλία ἀναγνώσατε τοὺς λόγους τῶν προδρόμων καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐπανάστασεως· ὅπαντες εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μαθηταὶ τῶν ἐλληνικῶν δημοκρατιῶν.

Ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Εὐρώπης ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη φλόξ θερμαίνει ὅλους τοὺς λαούς· πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ φωτίσῃ τὸν ἐλληνικόν; Αἱ ἰδέαι τῶν προγόνων, διελθεῖται διὰ τῶν νέων τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς χυμῶν, ἐπιστρέφουσι πρὸς τὴν γεννήσασκιν αὐτὰς γῆν. Εἶναι πολλὰ αἱ ὁδοί, αἱ ὁποῖαι ὑπηρετοῦσι τὴν μετάδοσιν τῶν ἐμπρηστικῶν ἐκείνων ἰδεῶν, ἀλλὰ μία συγκεφαλαιωθὺς ὁδὸς· εἶναι ὁ Ῥήγας. Ἀποθνήσκων, ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, βαντίζει μὲ τὸ αἷμά του τοὺς σφαίς του, λέγων «ἐσπεῖρα, τὸ ἔθνος μου θέλει θείσει».

Ὁ τρίτος κύκλος ἀνήκει εἰς τὴν καλλιτεχνίαν· τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ εἶναι ἐπίσης ἀρχαῖα. Ὅπως συνδεθῶσι, ἐχρησάσθῃ ἡ μετάδοσις τῶν τεχνῶν ἐκ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Δύσιν. Βαθμηδὸν τὸ πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας ἀνθροῦται. Ἐκτεκτός ὁργανισμὸς καταλαμβάνει τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον κατὰ τὸν ΙΗ' αἶωνα. Τὸ νέον πνεῦμα τὸ καλλιτεχνικὸν θέλει νὰ ἰδῇ τὰ πρωτότυπα μέγας δὲ ἀριθμὸς περιηγητῶν ὁμαδὰς πρὸς τὴν τυραννουμένην γῆν, ἡ ὁποία

περιέχει τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας, τῆς ἀθανάτου τέχνης. Τὰ ἄφρατα τότε ἀγάλματα ἐμψυχώνονται, ἐμπνέουν τοὺς ἐνθουσιώδεις ξένους. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν περιέρχονται τὴν Εὐρώπην ὡς ἄλλοι ἀπὸστολοι τοῦ ὑπὸ τὴν βαρεῖαν τῆς τυραννίας πλάκας στενάζοντος Ἑλληνισμοῦ. Ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως πέντε ἀδελφαὶ αἱ Κορυατίδες, μία τῶν ὁποίων, Ὀδουπιν αἰ βουλὰὶ τοῦ Ὑψίστου νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν μυστηριώδη ἐκείνην ἐκδρομὴν. Καταδύσιναι εἰς τὴν κάτω πόλιν· τὴν δὲ νύκτ' ἀκούει ὁ λαὸς μυστηριώδεις φωνάς· εἶναι θρῆνοι τοὺς ὁποίους ἐκπέμπουσιν αἱ ἀποχωρίζομεναι ἀδελφαί. Ἀντιλαλοῦν τὰ τεῖχη τῆς Ἀκροπόλεως. Αἱ μένουσαι ζητοῦν τὴν ἀναχωροῦσαν. Συντρίβει τὴν καρδίαν ἡ δημοτικὴ κύτῃ παράδοσις. Ἀλλ' ἡ φεύγουσα Κορυάτις ἐπὶ τέλους νικά. «Παραγορηθῆτε, λέγει, ἀδελφί μου· φεύγω, ἀλλὰ φεύγω διὰ νὰ δημιουργήσω φίλους, ἵνα εὕρω συμμάχους, ἵνα λάβω τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης, τὸν ὅποιον οἱ πολιτισθέντες ἐλεύθεροι ὀφείλουσιν διὰ τοὺς δουλωμένους ἀπογόνους τῶν πατέρων τοῦ πολιτισμοῦ» (χειροκροτήματα). Ἐκ τῆς κληρονομικῆς ταύτης ιδέας ἐξῆλθεν ἀκμαία ἡ δύναμις τοῦ Φιλελληνισμοῦ. Εἶναι τὰ ἱερὰ ὄλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἡ διαδοχὴ τῶν χρόνων προκαλεῖ τοὺς ἀγῶνας τῆς προπορευομένης μερίδος τῆς εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας.

Συμπλέξτε ἡδὴ τοὺς τρεῖς τούτους κύκλους, καὶ εἴψατε ὅχρους ἐπ' αὐτῶν· σκεπάσατε αὐτοὺς διὰ δαφνῶν, διότι ἐκ τοῦ συμπλέγματος των ἐξῆλθεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν τὸ πολυτιμότεον τῶν ἀγαθῶν, τὸ ἀγιώτατον, τὴν Ἐλευθερίαν (χειροκροτήματα).

Οἱ παλαιοὶ Μακρθωνομάχοι, οἱ παλαιοὶ Σαλαμινομάχοι ἐξέρχονται ἀπὸ τοὺς προαιωνίους τάφους των διὰ νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν νέων Μακρθωνομάχων, τῶν νέων Σαλαμινομάχων. Τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν Θερμοπυλῶν ἐκχταντὸς πλάσιάζονται. Οἱ ἄνδρες διασχίζουσιν διὰ τοῦ ξίφους αὐτῶν τὴν ἀσεβῆ εἰκόνα, ἐν τῇ ὁποία ἡ βρῆκαρότης ἔγραφεν ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶναι σκιὰ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἀποθνήσκοντες προθύμως οἱ ἄνδρες τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ὑπὲρ πατρίδος ἐδείκνυν πόσον οἱ λόγοι των ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἔργα των. Ὑπάρχει τι ὠραιότερον τοῦ νὰ ἀποθνήσκῃ τις ὑπὲρ πατρίδος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ζωῆς τῶν ὀπλῶν κλαγγῆς; Ἐπτά ἔτη τὸ αἷμα χύνεται εἰς τὴν διψασμένην γῆν· δὲν εἶναι τέφρα ἐκ τῆς ὁποίας ἀναγεννᾶται ὁ φυτὸς, ἀλλ' εἶναι αἷμα θερμὸν, ἐρυθρὸν αἷμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται σφριγῶσα ἡ Ἑλλάς.

Εἰς γεγονὸς τόσον μέγα καὶ τόσον θετικὸν δι' ἔργων μόνον πρέπει νὰ γίνεταί ὁ ὕμνος· οἱ λόγοι εἶναι σκιαγραφίαι· ἢ εἶναι ὑπερβολικοὶ ἢ εἶναι ἐλάχιστοι τοῦ θεύματος· πρέπει δι' ἔργων οἱ λαοὶ νὰ ὑμνῶσι τοὺς θεμελιωτάς των. Ἀς ἀναζητήσωμεν τοιούτα. Δὲν εἶναι μακράν. Ἰδοὺ μετὰ βαρύτατον καὶ ἀπὸ αἰῶνος χειμῶνα, ἰδοὺ τὸ ἔαρ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς παρίσταται ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Γνωρίζετε ἀνάνθημα καλλίτερον, ὠραιότεραν προσφορὰν,

διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρείων, οἵτινες ἐδημιούργησαν τὴν Ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν·

Μετὰ τὸν ζῶντα, τὸν θετικὸν τοῦτον ὕμνον, τὸν ὁποῖον ὀλέκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπευθύνει ἐνώπιον τοῦ εὐλογοῦντος Ὑψίστου, ὁ ἡρώϊκός τοῦ 1821 ἀγὼν μεγάλους καὶ λαμπροὺς ἔχει νὰ δείξῃ καρποὺς εἰς τὴν ἱστορίαν.— Κατὰ τὸ 1815 εἶχε καταπονηθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία ὑπὸ τὸ βάρος τῶν προηγουμένων μακρῶν πολέμων. Οἱ λαοὶ κατεπιέζοντο ὑπὸ τῆς συμμάχιας τῶν ἡγεμόνων. Ὁ ἀναδιδάσκας τὸν δῆμιον εἰς τὴν στέγην τῆς πολιτικῆς οἰκοδομῆς καθιέρου το δόγμα, ὅτι ἀνεφύχθη νέος κόσμος, ὅτι οἱ βασιλεῖς εἶναι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὅτι εἰς αὐτοὺς ἀνήκει νὰ τὸν διευθύνωσι κατὰ τὸ δοκοῦν. Αἰφνης ἡ ἑλληνικὴ Ἐλευθερία, ἀπ' τὰ κάκιστα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ, ἤρχισε νὰ βηματίζῃ μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ. Ἡ θέα τῆς ἐγαλλιάνασε τὸ καταδεδημένον σῶμα τῆς Εὐρώπης. Ἐνῶ οἱ ὀπισθοδρομικοὶ συγκεντροῦνται ἐντὸς τῶν Αὐλῶν, οἱ φιλελεύθεροι ἐμπνέονται ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι τῆς Ἑλλάδος ὁ δαίμων. Ὑπὸ τὸ σύνθημα τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα πάλη. Αἱ ἀποτυχίαι τῆς Ἰταλίας δὲν τὴν ἀπελπίζουν. Ἡ Ἐλευθερία ἡ ἑλληνικὴ δὲν ὁμοιάζει τὴν Ἐλευθερίαν τὴν ἰταλικήν. Ἐχει πλειότερον αἷμα νὰ χύσῃ, πλειότεραν ἐπιμονὴν νὰ καταβάλλῃ, πλειότερους στεφάνους νὰ συλλέξῃ. Ἀγωνίζεται μακρὸν ἀγῶνα, δίδει καιρὸν εἰς τοὺς φιλελεύθερους τῆς Εὐρώπης νὰ προσβάλωσιν ἀλλεπαλλήλως τὰς τάξεις τῶν ὀπισθοδρομικῶν. Ἡ ἱερὰ συμμάχια ἀρχίζει νὰ κλίνη. Τέλος οἱ λαοὶ νικῶσι. ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 θριαμβεύει, κατόπιν δ' αὐτῆς σχηματίζεται νέον ρεῦμα ἐλευθέρων ἰδεῶν, τὸ ὁποῖον κατατρώγει θρόνους ἐπὶ θρόνων, καὶ ἔκτοτε κρατεῖ ἐν ἑαυτῇ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης. Ταιχύτη πάντοτε ὑπῆρξεν ἡ Ἑλλάς. Ὁ ἀστὴρ τῆς ἔχει τι κοσμοπολιτικόν.

Ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ χερσονήσῳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἐλευθερία ἔδωκε τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας αὐτῆς, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν μᾶλλον ἄμεσα. Ἐθεμελιώθη εἰς φάρος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐτέθη μία σημαία· ἐκ τοῦ ὕψους αὐτῶν ὁμιλεῖ ἡ Ἑλλάς πρὸς τοὺς τυραννουμένους δούλους· εἶναι τὸ ὀρμητήριον τῶν ἀνδρείων οἵτινες ποτὲ δὲν ἔλειψαν ἐκ τῆς μεγάλης γῆς. Ἐσχηματίσθη μία περιφέρεια τῆς ἐλευθερίας, μικρὰ μὲν, ἱκανὴ ὅμως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεῖγμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐστιγματίσθη τὸ ἀρχαῖον τουρκικὸν καύχημα ὅτι «ὅπου πατήσῃ ποὺς Μουσουλμάνου χόρτον δὲν βλαστάνει»· ἡ πρῶτη ἀγρία γῆ ἐγένετο γῆ καλλιεργουμένη. Ἐνῶ πρότερον ἡ ἐρήμωσις ἦτο ἡ τύχη τῶν ἀνθρωπίνων κατοικιῶν μετὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 αἱ πόλεις ἐγείρονται ἐκ τοῦ ἐδάφους ὡς διὰ βράχδου μαγικῆς. Ἡ θάλασσα ἀνοίγει τὰς ὑγρὰς ὁδοὺς τῆς εἰς τὰ τέκνα τῶν παλαιῶν κυρίων τῆς· δανεῖζει εἰς αὐτὰ τὸ χρῶμα τῆς διὰ σημαίαν, καὶ εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν εὕρισκε τὰς περαιτέρω τύχας τῆς ἡ ἀνατολικῆς τῆς Μεσογείου λεκάνης. Ἡ ἐργασίᾳ ἀναδιοργανίζει τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν, εἰσάγει

αὐτὴν εἰς τὸ στάδιον τῆς εὐρείας τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ζωῆς. Τὰ κεφάλαια προδίδονται, χωρὶς τὰ πλούτη καὶ λησμονῶσι ποτε τὴν πατρίδα καὶ χωρὶς καὶ ἀφαιρῶσι τὴν γοητεῖαν τῆς ἐντίμου πενίας. Αἱ ἐπιστῆμαι τελειοποιεῦνται· ὑποφύσκει ἡ ἀρχαία λάμπρις αὐτῶν· ὁ δὲ ναὸς τῶν περιλαμβάνει τὰ νήματα αὐμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων διπλασιάζεται· καχύτερον τῶν μέλλον προοδευτικῶν τῆς ἐποχῆς ἐθνῶν· ὁ πολλαπλασιασμός αὐτοῦ εἶναι τὸ πύρισμα ὅλων τῶν κοινωνικῶν ὄρων, τῆς εὐρωστείας, τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἐν τῷ μετὰ τὴν ἑλευθερίαν ἀντρέφει τὰ τέκνα τῆς· μὴ χαρῇ ὁ ἀπολυτισμός ὅτι τὰ πρῶτα βήματα αὐτῶν εἶναι ἀθέβαια καὶ ἐλισθηρά, διότι ὁ εὖρη πάντοτε ἰσχυρὰς δυνάμεις ἐνώτερος ἐντὸς τῶν παίδων αὐτῶν τῆς ἐλευθερίας ἵνα τῷ ἀντιταχθῶσι· μὴ χαρῇ ὁ ἀπολυτισμός διὰ τὰς παραφωνίας τῆς πρώτης αὐτῶν ἐνεργείας· τοιοῦτοτρόπως οἱ λαοὶ συνειθίζουσιν εἰς τὸν ἀνδρικὸν βηματισμόν· προσφῶς τῶν λαῶν εἶναι ἡ φύσις, καὶ ὁ χρόνος διδάσκαλος. — Ἀλλὰ τί βλέπω;

Ἡ ἐλευθερία ἀνέβησα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ἐλληνικῶν Ἀλπεων ἔχει προσηλωμένους εἰς τὸν ὀρίζοντα τοὺς ὀφθαλμούς· ἔχει τὸ βλέμμα σκυθρωπόν, βαρὺ· ἀτενίζει πρὸς τὴν μεγάλην Πατρίδα. Ὑπὸ τὸ βλέμμα αὐτῆς μετρεῖ ὁ Ἑλληνισμός τὰς δυνάμεις του. Μακχόροι οἱ λαοὶ ἐκείνοι, οἵτινες ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν ἔχουσι τὴν δύναμιν καὶ ἀναθεωροῦσι τὴν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς των.

Ἀπαιτεῖται εἰς στέφανος διὰ τὸ ἀνοιγόμενον στάδιον. Ἄς κατασκευάσωμεν αὐτὸν τὸν στέφανον ἀπὸ τὰ ἀνθή τοῦ ἔκρος τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Ἐλθέ, ὦ νέα γενεά, ἔλθέ καὶ πλέξῃς αὐτὸν τὸν στέφανον ὑπὸ τὸ ἄσμα, τὸ ὁποῖον αἱ περιπτύμεναι αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἱεραὶ σκιαί τῶν προγόνων καὶ τῶν πατέρων ἀδουσι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ τῶν ψυχῶν. Ἀκούσατε. . . . Εἶναι ἡ αἰωνία στροφή αὐτῆς τῆς οὐρανίας μελωδίας!

Ἡ εὐδαιμονία ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ ἀνδρείᾳ.

(Φωναὶ ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΘΝΟΣ. Παρατεταμένα χειροκροτήματα).¹

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΕΠΑΡΧΙΩΝ ΔΡΑΜΑΣ, ΖΙΧΝΗΣ
ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΠΟΛΕΩΣ. 2

γ' Ἐπαρχία Ἐλευθερουπόλεως.³

Ἐκ τῶν ἐκτετακμένων, τερπνῶν καὶ ἱστορικῶν ἐπαρχιῶν Δράμας καὶ Ζίχνης ἀναχωροῦντες πρὸς στιγμὴν καὶ πρὸς ταῖς ὑπορεΐαις τοῦ ὄρους Παγ-

¹ Ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τοῦ Συλλόγου. — ² Συνέχ. ἀπὸ σελ. 123 καὶ τέλος.
³ Ἡ Ἐπαρχία αὕτη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὴν ἡ ἐξδομήν καὶ τελευταίαν τῶν ἐπικαιρῶν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τῶν Φιλιππῶν ἐπισκοποῦν.